

ЕКОНОМІКА, ОРГАНІЗАЦІЯ

УДК 631.12

І.М. Онопрієнко

КООПЕРАЦІЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Досліджено розвиток сільських територій в контексті створення кооперації як пріоритетного заходу підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських товаровиробників та їх соціальної захищеності.

Постановка проблеми. Відродження сільських територій шляхом розвитку сільськогосподарської кооперації є одним із основних завдань Уряду України на 2013 рік. Необхідно відродити добробут селян шляхом мотивації їх до виробництва аграрної продукції. Створення кооперативів замкненого циклу дасть змогу збільшити додану вартість завдяки поглибленій переробці продукції тваринництва, що створить додаткові робочі місця та знизить ціну готової продукції внаслідок її реалізації безпосередньо за місцем виробництва. Ринкові закони змушують знаходити в кожній галузі такі форми господарювання, які б сприяли виживанню в умовах гострої конкуренції. Такі вимоги стоять і перед сільським господарством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку і функціонування сільських територій відносно не нова для вітчизняної агро економічної науки. Певний внесок у її вирішення зробили відомі вітчизняні дослідники: М. Безуглий, П. Гайдучський, Ф. Горбонос, О. Гуменюк, М. Дем'яненко, В. Зіновчук, В. Зимовець, М. Зубець, Л. Левківська, Ю. Коваленко, М. Малік, О. Могильний, Л. Молдован, П. Саблук, Г. Черевко, О. Шпичак, В. Юрчишин та ін. Однак на сучасному етапі розвитку сільських територій не достатньо вивчена й належним чином вирішено місце кооперації. Зокрема, потребує детального дослідження механізм створення та забезпечення функціонування кооперативів в окремих регіонах України. Це дає підстави стверджувати, що дана проблема актуальна і потребує проведення окремого дослідження.

Метою статті є дослідження сучасного розвитку сільських територій в контексті створення кооперації як пріоритетного заходу підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських товаровиробників та їх соціальної захищеності.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статистичних даних, у господарствах населення на сьогодні виробляється значна частка сільськогосподарської продукції. Так, у 2011 році в господарствах населення було вироблено: близько 80% молока, 47% м'яса, 98% картоплі, 37% яєць. Крім того, в господарствах населення утримується 77% корів, 56% свиней, 47% птиці. Це значні частки у загальному виробництві, які здебільшого не залучаються до економічного обороту.

Одним із найефективніших механізмів організації праці на селі залишаються кооперативи. На сьогодні в Україні працює 851 обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів.

Держава стимулюватиме створення обслуговуючих, виробничих та кооперативів у сфері тваринництва, садівництва та ягідництва, закупівлі кормів, заготівлі та первинної переробки, реалізації продукції. Наразі, за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, існує потреба в створенні 12176 кооперативів, у тому числі виробничих майже 2200 та обслуговуючих – 9770. Кооперація сприятиме організації замкненого циклу виробництва в тваринництві, рослинництві та рибництві [1].

Створення кооперативів замкненого циклу дасть змогу збільшити додану вартість завдяки поглибленій переробці продукції тваринництва, що створить додаткові робочі місця та знизить ціну готової продукції внаслідок її реалізації безпосередньо за місцем виробництва.

Важливою мотивацією селян до організації обслуговуючих кооперативів є виплата селянам державної підтримки за збереження та утримання молодняка великої рогатої худоби, відшкодування вартості придбаних доїльних апаратів та стимулювання реалізації худоби на переробні підприємства.

Ініціативу «Рідне село» Міністра аграрної політики та продовольства щодо створення кооперативів підтримують більшість фермерів та селян. Адже завдяки її реалізації в селах можна створити 1,6 млн. робочих місць. Тому кооперація є виключно пріоритетним напрямом, що забезпечить розвиток сільських територій та подолання бідності в суспільстві [4].

На сьогоднішній день спостерігаються позитивні тенденції щодо виробництва зернових, олійних культур та овочів. Однак ситуація з виробництвом таких продуктів, як молоко, м'ясо, фрукти потребує вирішення. Тому лідери громадських організацій, фермери та голови сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів погоджуються, що виключно пріоритетним напрямом, який стимулюватиме розвиток сільських територій та подолання бідності в суспільстві, є розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

Ринкові закони нерідко спричиняють негативні тенденції для сільгоспвиробників. Це, зокрема, постійне зростання витрат на виробництво у зв'язку з підвищенням цін на товари та послуги. Причому ціни, за якими купує селянин ресурси зростають швидшими темпами, ніж ціни, за якими він продає свою продукцію. При такій ситуації виходити товаровиробнику одному на ринок засобів виробництва і продукції сільського господарства просто неможливо. Для цього сільськогосподарські товаровиробники об'єднуються, що підвищує їх конкурентоспроможність, бо закони ринку вимагають крупності й в більшості країн це досягається не через безпосереднє збільшення розмірів ферм, а шляхом кооперування виробництва і вертикальної інтеграції. Рівень усупільнення підвищується через посередництво різних угод, систему сільськогосподарських кооперативів та інших інтеграційних фермерських структур [5].

Сучасний стан села Сумщини, його соціально-економічна інфраструктура, культурно-побутові умови населення, рівень оплати праці вимагають здійснення невідкладних і, разом з тим, радикальних організаційних, технологічних та фінансово-економічних заходів, спрямованих на позитивні зміни в розвитку соціальної мережі сільської місцевості.

Розвиток агропромислового комплексу буде здійснюватися відповідно до напрямів Стратегії розвитку Сумської області на період до 2015 року «Нова Сумщина – 2015», Програми розвитку агропромислового комплексу Сумської області на період до 2015 року та інших програмних документів агропромислового розвитку, якими передбачається:

- сприяння формуванню кооперативних каналів збуту сільськогосподарської продукції, передусім для дрібних сільськогосподарських товаровиробників;
- забезпечення поліпшення матеріально-технічної бази обслуговуючих кооперативів;
- створення умов для формування прозорих каналів просування продукції від виробника до споживача;
- реалізація інвестиційних проектів з розбудови інфраструктури аграрного ринку;
- реалізація інвестиційних проектів з будівництва (реконструкції) підприємств харчової промисловості та перероблення сільськогосподарської продукції.

За рахунок виконання цих завдань очікується збільшення виробництва валової продукції сільського господарства у порівнянних цінах 2005 року до 4 млрд. грн., або на

35%; створення 5800 нових робочих місць; залучення до 3 млрд. грн. інвестицій на розвиток аграрної галузі [2].

Динаміка створення та функціонування кооперативів у Сумській області наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка наявності кооперативів в Сумській області

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. до 2008 р. у %
Створено за поточний рік	8	21	2	0	2	25
Всього зареєстровано	20	40	41	39	38	190
з них постійно діючі	9	9	13	13	12	133

Таким чином, найбільше було створено кооперативів у 2009 році, у цьому ж році згідно з Державною цільовою економічною програмою сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами було отримано 1,4 млн. грн. безповоротної фінансової підтримки з державного бюджету для придбання сільськогосподарської техніки.

На сьогодні в Сумській області із 38 зареєстрованих кооперативів проводять виробничу діяльність 12, з яких 9 багатофункціональні, 2 – сервісні та 2 – заготівельно-збутові [2].

Нині одним із основних напрямів державної політики в агросекторі стає всебічний розвиток сільських територіальних громад України. На жаль, за останні роки поруч із активним розвитком великотоварного виробництва пригальмувався розвиток малих та середніх сільгоспвиробників, також малу активність у економічних процесах проявляють сільські територіальні громади. Саме з метою залучення їх до цих процесів та поліпшення умов проживання на селі й розроблено Проект «Рідне село». Основний принцип, що закладено в цей проект, – розвиток сільськогосподарської кооперації [4].

Необхідно дати визначення суті обслуговуючого кооперативу. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив це добровільне об'єднання товаровиробників з метою спільного вирішення питань виробництва, зберігання, переробки і збуту виробленої сільськогосподарської продукції та забезпечення її належного кредитування, постачання й іншого обслуговування цих фермерських господарств.

Видатний український економіст М.І. Туган-Барановський відмічав, що кооператив є таке господарське підприємство кількох добровільно об'єднаних осіб, яке має за свою мету не отримання найбільшого барису на затрачений капітал, а збільшення, завдяки спільному веденню господарства, трудових доходів його членів, або скорочення витрат останніх. Даючи визначення селянській кооперації, О.В. Чаянов писав, що вона є досить досконалий організаційний варіант селянського господарства, що дозволяє дрібному товаровиробнику, не руйнуючи своєї індивідуальності, виділити із свого плану ті його елементи, в яких велика форма виробництва має безперечні переваги над дрібною, і організувати їх спільно із сусідами на ступінь цієї великої форми виробництва, часто використовуючи найману працю. Таким чином, мета кооперації – підвищення ефективності фермерських та одноосібних господарств, саме тому вона широко використовується у розвинутих західних країнах.

Саме кооперативні формування дадуть змогу: включити вироблену фермерськими та селянськими господарствами продукцію в маркетинговий ланцюг, підвищити додану вартість продукції шляхом покращення первинної обробки та зберігання, підвищити безпечність та якість сільськогосподарської продукції.

Крім того, кооперативи можуть стати ефективним механізмом згуртування селян та дозволять вирішити цілу низку їх соціально-економічних проблем.

Відтак створення кооперативних об'єднань забезпечує:

1. Залучення у кооперативну сферу діяльності більшості фермерських та особистих господарств, що призводить до розповсюдження прийнятих у

кооперативних товариствах параметрів та вимог виробництва на цілі галузі сільського господарства, чи то в загальнодержавному, чи регіональному масштабі.

2. Створення національних програм модернізації цих галузей, які забезпечували б ритмічність виробництва, високу якість продукції, зменшення витрат.

3. Зниження, без додаткових посередницьких підприємницьких структур в процесі матеріального забезпечення виробництва і збуту сільськогосподарської продукції, реалізаційних цін на певну групу товарів.

Крім цього, згадані об'єднання сприяють масовому виробництву продукції і прискорюють шлях від виробництва сільськогосподарської сировини до товарних продовольчих продуктів харчування.

Висновки. Таким чином, сільськогосподарські товаровиробники повинні бути самі творцями кооперативних об'єднань і спрямовувати їх діяльність на задоволення своїх потреб. Тому головною метою цих формувань є не прибутки, як це має місце в інших агропромислових об'єднаннях, а забезпечення ефективного ведення господарства виробниками продукції. В тих країнах, де кооперативи займають провідне місце в забезпеченні фермерів засобами виробництва, вони мають власні підприємства з їх виробництва та реальні можливості не допускати збільшення "цінових ножиць". Кооперативна кредитна система з обслуговування товаровиробників, сприяє зменшенню їх залежності від комерційних банків. Діяльність кооперативів по спільному використанню сільськогосподарської техніки дає можливість значній частині фермерів підвищувати технічний рівень виробництва, зменшувати невиробничі витрати на придбання дорогої і нерентабельної, в умовах одного господарства, техніки.

SUMMARY

The author focuses on the development of rural areas in the context of the establishment of cooperation as a priority measure to improve performance of agricultural producers and their social security.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Кооперування та агропромислова інтеграція фермерського виробництва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents>.
2. Програма розвитку агропромислового комплексу Сумської області на період до 2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.state-gov.sumy.ua/agriculture>.
3. Постанова Кабінету Міністрів „Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року” від 19 вересня 2007 р. N1158. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.uaravno.net/akty/prawo-resolution/aki3dexm4o/index.htm>.
4. Стратегічна ініціатива «Рідне село». [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://www.ridneselo.com/node/374/>
5. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектора економіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – №3. – С. 3-10.

Надійшла до редколегії 21 травня 2013 р.